

ČESKÁ PRÓZA A DRAMA OD KONCE 1. SV. VÁLKY DO KONCE 2. SV. V.

- budování demokracie, složité období, ale nadšení ze samostatnosti
- rychlý rozvoj průmyslu, ale hospodářská krize
- v Československu velká spousta menšin, utlačování
- 1938: mnichovská dohoda
- pro literaturu platí totéž, co pro poezii: obrovská pestrost, nové a zajímavé žánry, nové kompoziční postupy, rozvíjejí se povídky, ale i reportáže, více postav, které jsou vypravěči, střídání vypravěčských perspektiv, vypravěč často zaujatý, komunikuje se čtenářem, častá *ich* forma nebo třeba příběh v příběhu atd.
- vznikají zajímavá nevšední avantgardní divadla, kabarety

Realistická a naturalistická próza

- A. Jirásek, Z. Winter, K. V. Rais, V. Mrštík, K. M. Čapek-Chod

Impresionistická próza

- zachycuje nálady, pocity, velké množství lyrických pasáží, ty mají za úkol dokreslit psychickou stránku postav
- Fráňa Šrámek

Katolický proud

- církev měla důležitou roli, komunisté potom potlačují, řada kněží skončila ve vězení, věřící ženy byly internovány na určitá místa

Ruralisté

- ruralismus vycházel z ideálu selství, z křesťanství, úcty k tradicím a půdě, k rodině, k venkovu
- chápáno jako protipól k zhoubnému vlivu města a „přetechnizované“ civilizace
- hlásili se k odkazu J. V. Sládka a S. Čecha (ne ke kritickému realismu K. V. Raise, bratrů Mrštíků nebo G. Preissově).
- Josef Knap, František Křelina
- můžeme k tomu počítat i obrázky od Josefa Lady

Josef Knap

- (*román*) **Réva na zdi**: zidealizované, protipól venkov x město, kdy na venkově člověk může být daleko častěji ovlivněn negativně, idealizován jako čistší prostředí, protipól rozvíjející se techniky, vymoženosti vztahující se k městu spíše než k venkovu

Historická a životopisná próza

- vychází z historických událostí, reálné postavy
- A. Jirásek, J. Durych, Karel Schulz

Karel Schulz

- (*román*) **Kámen a bolest**: román z období renesance o Michelangelovi, o jeho životopise, jeho sochách, jeho obrazech, jeho životních osudech, o Florencii, napsán geniálně, úžasnou češtinou

Expresionistická próza

- **exprese** = výraz, často zachycují stavy úzkosti, strachu

ČESKÁ PRÓZA A DRAMA OD KONCE 1. SV. VÁLKY DO KONCE 2. SV. V.

- Ladislav Klíma

Zábavná próza

- Zdeněk Jirotko: **Saturnin**

Fantasy a sci-fi

- Karel Čapek, František Běhounek

První světová válka v próze

- Hašek, Šrámek, Medek, Kopta, Langer

Jaroslav Hašek

- živel, velmi vtipný, zaměřený na recesi, učení nepatřilo k tomu, čemu by věnoval nadměrný čas, gymnázium nedokončil
- vyučil se drogistou, nakonec maturoval na obchodní akademii
- trošku adhd, nevydržel pořád v jednom povolání
- sbíral toulavé psy po městě, falšoval jim rodokmeny a prodával je jako čistokrevné – měl podnikavého ducha, ale ne vždy to bylo v souladu se zákonem
- milovník hospod, bavil tam celou společnost a získával inspiraci pro své povídky
- bohém, anarchista, pracoval v Národních listech, vystřídal toho hodně
- kamarád Josefa Lady, ten mu ilustroval jeho nejznámější knížku
- založil *Stranu mírného pokroku v mezích zákona* – parodie, neúspěšně kandidoval ve volbách
- napsal českou nejprekládanější knihu
- sám zažil první světovou válku, pak se rozhodl, že opustí Rakouskou armádu a vstoupil do Rudé armády
- legionáři byli čeští a slovenští vojáci, kteří se rozhodli neválčit na straně Rakouska-Uherska a válčili na straně spojenců – vlastně dezertéři, někteří byli nejprve zajati spojenci
- za první světové války v Rusku probíhala občanská válka, 1917 státní převrat, v rámci občanské války stáli proti sobě bělogvardějci a rudoarmějci, tady je toto použito jako synonymum pro armádu, která zastupovala názory bolševiků, Hašek vstoupil do této armády
- většina z legionářů naopak vstupovali k bělogvardějcům
- Hašek jako spisovatel nebyl nikdy komunisty odmítán, protože podle komunistické ideologie se ocitl ve správné armádě; ale jiní ne, a proto se o jejich tvorbě nemluvilo
- z války domů přijíždí s ruskou manželkou, přestože byl v té době v Rakousku-Uhersku dosud ženat
- psal hospodské povídky, ale i autobiografické (co zažil v zaměstnáních), cestopisné povídky, humoresky
- (povídky) **Můj obchod se psy a jiné humoresky**
- (humoristický román) **Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války**: několik dílů, ale třetí díl nedokončen, Hašek sám válku zažil, je to jeho vyrovnání se s realitou války, čistá zábava, která je až absurdní (nesmyslné, nemyslitelné, v rozporu s očekáváním) a taková je Švejkova komika, kompozice není pevná, jsou to jednotlivé historky, které jdou jedna za druhou, je tam i obrovské množství historek, které Švejk vypráví (v té situaci si Švejk na něco vzpomene a dál vypráví), citace vojenských dokumentů, písní, ty mají doložit absurditu některých povelů či pokynů; časoprostor: začíná po atentátu v Sarajevu, dále v Praze, v Čechách, v Uhrách, ale i na frontě; Švejk je velmi užvaněný, neustále něco musí dělat, Švejkovy odbočky, vždy si na něco vzpomene, plní rozkazy doslovně, tím vzniká chaos, zmatek, hlavně tím své nadřazené

ČESKÁ PRÓZA A DRAMA OD KONCE 1. SV. VÁLKY DO KONCE 2. SV. V.

vytáčí, podstata: když se nadřizení nechají vytočit, je pryč veškerá jejich noblesa, dávají najevo vztek, jazyk: obecná čeština, slang, argot, různé cizí jazyky

→ Č 308: psáno obecnou češtinou, nespisovně, humorné, rozhovor, který předznamenává žádné další události, vojenský slang, slova z němčiny; výrazná nadsázka, satira, ironie

Legionářská literatura

- čeští a slovenští vojáci bojující na straně Dohody (proti Rakousku-Uhersku), buď byli zajati, nebo zběhli, často se tam dostali v Rusku, kde potom vypukla občanská válka
- po druhé světové válce se záměrně na některé legionáře zapomnělo (kteří stáli na straně bělogvardějců)
- s válkou se vyrovnávali jinak než Jaroslav Hašek (ten volil satiru, humor), tito volili spíš dokumentární charakter, nebyla to satira, nebylo to veselé
- k „bílým“ legionářům patří třeba R. Medek, J. Kopta a Fr. Langer

Rudolf Medek

- účastnil se bitvy u Zborova, byl i dramatik
- pentalogie **Anabáze**: patetické, líčení cesty domů ze Sibiře

Josef Kopta

- prozaik, ale i básník, psal o malé vojenské jednotce původně od Zborova
- **Třetí rota, T. r. na Magistrále, T. r. doma**, podobné jako Anabáze

František Langer

- zážitky se snažil zachycovat autenticky a ne formou výrazného humoru, později ale je humor důležitou složkou jeho tvorby
- pracoval jako vojenský lékař
- (*drama*) **Jízdní hlídka**: drama o legionářích obklíčených ruskými bolševiky
- (*veselohra*) **Velbloud uchem jehly**

Avantgardní próza

- vymyká se hlavnímu proudu, poukazuje na problémy hlavního proudu, a to ve formě nebo obsahu
- avantgardní: něco, co se vyjímá z hlavního proudu, ze standardu, to může být ve dvou věcech: forma a obsah
- **imaginace**: schopnost umět si představit věci
- **imaginativní próza**: vyžaduje spoluúčast čtenáře, který musí mít představivost, aby dílo pochopil, obrazné metafory apod.

Vladislav Vančura (1891-1942)

- narodil se na severní Moravě v Hájí u Opavy
- velmi inteligentní člověk, vystudoval medicínu, chvilku vedl se ženou lékařskou ordinaci v Praze na Zbraslavi
- jeho ženy byla rovněž lékařka
- **Dvacet šest krásných let**: to napsala jeho žena, vzpomíná tam na krásné soužití s Vančurou
- režisér, filmový scénárista, spolupracoval s levicovým Devětsilem, členem KSČ, později se s komunisty rozešel, ale jeho levicová orientace zůstávala
- vystupoval proti nacistům, zatčen gestapem a popraven

ČESKÁ PRÓZA A DRAMA OD KONCE 1. SV. VÁLKY DO KONCE 2. SV. V.

- osobité jazykové a slohové prostředky, postupy moderní prózy spojuje s poetikou lidového vypravování, někdy i triviální literatury; používá však kontrastní jazykové prostředky
 - výrazy knižní a archaické x slang, argot, vulgarismy, přechodníky, infinitivy na -ti, jmenné tvary adjektiv, složitá větná stavba, předminulé časy – prostředky vysokého stylu, ale často jimi vyjadřuje “nízkou” skutečnost
 - monumentalita vypravování, hyperbola, ironický až parodizující přístup ke všemu, co se v životě tváří strojeně, upjatě
 - hrdinové – vyhraněné typy, nenechají se nést proudem událostí, neuhýbají, nevzdávají se, jsou opravdoví a vášniví, živočišní. “Každý příběh má být kořeněn láskou a nenávistí.”
 - vypravěč – zdržuje děj lyrickými komentáři, vyjadřuje sympatie a antipatie k postavám a jejich jednání, obrací se ke čtenářům, rozmlouvá s nimi, sděluje jim, jak mají nahlížet na postavy
 - (*protiválečný román*) **Pole orná a válečná**: řada epizod, volné řazení scén z fronty i zázemí, odsouzení násilí a vraždění, navazuje na poetismus, nesouvislý, paradoxní situace, kdy člověk, o kterém čtenář ví, že se dopustil vraždy, byl oslavován jako neznámý hrdina, který byl zabit za války, dílo, které svým kompozičním řazením spadá do avantgardy, je to ale zároveň protiválečné, odsuzuje násilí a vraždění, parodie na maloměšťáctví
 - (*humoristická novela*) **Rozmarné léto**: kouzelník Arnoštek a jeho pomocnice Anna, do městečka Krokovy Vary přijíždí Arnoštek a Anna, ti vyruší město ze své maloměšťácké strnulosti a stereotypů, protože kouzelník je zajímavý a Anna je krásná, dále Antonín Důra a jeho žena Kateřina, abbé Roch, Major Hugo, scházejí se v hospodě a zakoukají se do Anny a každý si ji chce získat pro sebe, Kateřina zjistí, že má zálety k Anně, takže to chce oplatit a usiluje o Arnoška; série příběhů, které jsou zajímavé svým jazykem, situace popisovány jednoduchým způsobem, ale až patetickým jazykem, má to na konci pointu, zfilmováno Jiřím Menzelem
 - (*román*) **Markéta Lazarová**: baladický příběh ze středověku, tváří se trochu jako historická záležitost, ale historická záležitost to není, protože je zasazena do středověkých kulís, ale žádné události nejsou doloženy; pochmurný příběh, nekončí dobře, dva rody (Lazarové a Kozlíkové) proti sobě bojí, nenávidí se, v obou rodech je mnoho potomků a zamilují se do sebe, i tento příběh byl zfilmován Františkem Vlácilím
- Č 334: vypravěčská rovina, vypravěč, co bylo pro Markétu nějtěžší a proč je totálně rozpolcená?

postavy: Markéta (z rodu Lazarů), unesli ji, je zbožná, je vyděšená, ale neztrácí naději, důležitá víra v boha, těžké pro ni bylo znásilnění, ale možná se jí to trochu líbilo, což pro ní bylo ještě daleko horší

Mikoláš (z rodu Kozlíků): jeden z loupežníků, znásilnil Markétku

Kristián (z rodu Kozlíků), další zajatec, německý šlechtic, cestoval se svou družinou a se svým otcem, s tím sluhou se oddělili od ostatních a přitom narazili na Kozlíky a ti je zajali, chce jí pomoci utéct, on sám je podobně křehká duše jako Markéta, přestože je muž

ještě jedna postava: Alexandra (z rodu Kozlíků)

Kozlík se chce na Markétě pomstít Lazarům

Mikoláš a Markéta; Kristián a Alexandra se do sebe zamilují, příběh nekončí dobře

vypravěč je napůl nestranný, napůl vidí do hlavy Markétě, je to nestálé, soudí, co dělají postavy, mluví se čtenářem, obrací se k němu, říká mu, co si má myslet, dává zelenou všem postavám, které chtějí žít naplno, to se snaží předat i čtenáři, to je třeba v Jakubovi Fatalistovi od Denniho Diderota (tam vypravěč = osud = spisovatel)

jazyk: inverze, archaismy, snaží se napodobit středověký styl vyprávění, větné ekvivalenty, expresivní zvolací věty, řečnické otázky, prézens historický, styl zároveň vzletný, ale i prostý

Demokratický proud

- propaguje svobodu a život podle demokratických principů, myšlenka demokratické společnosti se jim zkrátka líbí, budování demokratické společnosti
- má to být zároveň prospěšné společnosti jako celku, má být přístupná masám
- tvoří i tak, aby to zaujalo všechny
- literatura pro širší veřejnost, podporují myšlenku demokracie, demokratické společnosti a proti všemu co ji ohrožuje, mimo běžné beletrie tvořili třeba eseje, filosofické stati apod.
- **pátečníci**: scházeli ve vinohradské vile u Karla Čapka (mezi pátečníky chodil i T. G. Masaryk), zajímali se o prostého člověka a jeho problémy, vlastnosti, chyby, obyčejný život – humanistická literatura, využívali i okrajové žánry triviální literatury, milostné a dobrodružné romány, hodně diskutovali a rozebírali politickou situaci
- autoři byli novináři, potkávali se při žurnalistické práci, v novinách se snažili obhajovat demokracii

Karel Čapek (1890-1938)

- narodil se v Podkrkonoší, ale poté se ze zdravotních důvodů stěhuje do Prahy
- jeho bratr Josef Čapek byl taky spisovatelem, jejich sestra Helena pak ve své knize vzpomíná na své bratry
- zemřel v koncentračním táboře
- rok chodil i na Jarošku
- studoval na Karlově univerzitě, byl to filosof, demokrat
- velké zdravotní problémy, to byl jeden z důvodů, proč si nechtěl vzít svoji dlouholetou přítelkyni, nechtěl ji omezit, myslel si, že nebyl dobrou partií pro manželství, ale ona to vydržela a nakonec se vzali
- lásek měl i více, o tom je pak několik lyrizovaných próz
- celou dobu byl novinář, nejvíce v lidových novinách
- po smrti TGM a mnichovské dohodě se ve společnosti vyskytovaly i masové různé názory, které šly proti demokratickým zásadám, složitá doba
- v tomto období Karel Čapek zažíval těžké časy, snažil se mírnit vyhrcoené názory, stal se terčem příznivců fašismu, útočili na něj slovně i fyzicky (útoky na vilu, vymlácená okna, anonymní listy ve schránce)
- poté se nachladil, dostal zápal plic, do toho čelil psychickému nátlaku doby jako takové, krátce po mnichovské dohodě umírá
- uznáván ve světě, několikrát navržen na Nobelovu cenu, ale nikdy ji nedostal
- psal i divadelní hry, dramaturgem Vinohradského divadla
- jeho zásluhou se česká společnost dozvěděla o nových trendech převážně francouzské divadelní tvorby
- říká se, že Čapek varuje před technikou, civilizací, vědou – ale to není pravda, Čapek varuje před člověkem a jeho nezodpovědností, obává se toho, že věda jde rychleji, než se rozvíjí morálka lidstva, v každém kroku vývoje člověka se může objevit někdo, kdo může techniku zneužít k mocenským cílům a ovládnutí lidstva
- **pragmatismus**: vše, co člověk dělá, by mělo vést k praktickému užitku – to je myšlenka, která by také mohla být zneužitelná, dá se to vyložit jako že to má užitek jenom pro mě, ale to není výklad pragmatismu, který by měl být, a rozhodně to není výklad pragmatismu, se kterým souzněl Karel Čapek – ten užitek by měl být i pro ostatní, pro společnost; praktický užitek by měl vést k nějakému praktickému vznešenému cíli, měly by být v souladu s humanismem a měly by vést k dobrému společnému soužití – cest k dobrému soužití je

mnoho a nedá se říct, která je správná, a tudíž i ta pravda se skládá z malých pravd (každý se na věci dívá jinak) – ani pravda se nedá definovat jako něco jednotného; to Čapka provází celým dílem: dívá se na věci z různých úhlů pohledu, souzní s různými úhly nazírání na pravdu – toho lze docílit třeba více vypravěči nebo použitím polopřímé / nevlastní přímé řeči; naopak napětí lze docílit tím, že do hlav postav nevidíme (třeba Hemingway v jeho povídkách)

- Čapek jako vypravěč je velmi osobitý, neříká čtenářům, jak mají nad postavami přemýšlet
- podle něj nezáleží na tom, jestli čtenář pochopí dílo stejně jako on, když to psal, není tady vnucování názoru
- snaží se, aby jeho knihy nebyly čteny jen intelektuály, ale přidává tam i prvky dobrodružné literatury, triviální literatury, nechá se inspirovat prvky pokleslejší literatury, aby to bylo přístupné všem čtenářům
- kouzlí s jazykem, píše filosofické stati
- dá se na něm ukázat žánrová pestrost meziválečné literatury
- mnohá díla vydával spolu se svým bratrem, soustředil se na povídky
- počátky tvorby
 - (*povídkové soubory*) **Zářivé hlubiny**, **Krakonošova zahrada**
 - (*povídky*) **Boží muka**: první samostatné dílo, nemožnost poznání absolutní pravdy
 - **Trapné povídky**: i zde pocity bezmocnosti, skepse a nejistoty, jež provázely život mladé generace v době války
 - (*div. hra*) **Loupežník**: Hlavní hrdina loupežník opovrhne měšťáckou morálkou profesora. Ten však zároveň odhaluje nezralost a neodpovědnost mladých lidí. Čapek i jemu přiznává část pravdy.
 - **Francouzská poezie nové doby** (překlad)
 - provází je skepse
- 20. léta
 - éra jeho románových **antiutopií** = **dystopií** – díla vyobrazující světa, který sice funguje, ale naprosto zdrcuje lidi, kteří v něm žijí, často kritika nějaké totalitní ideologie, třeba 1984
 - u něj je to trochu jiné v tom, že je tam myšlenka pozitivního světa, ale na konci zjistíme, že to nefunguje – všem se snaží udělat lepší život, svět, ale nefunguje to
 - (*drama*) **R. U. R.**: Děj se odehrává v technicky dokonalém budoucím světě, kdy roboti za člověka přebírají veškerou práci. Čapek zdůrazňuje myšlenku, že nejvyššími lidskými hodnotami ale musí zůstat láska a práce. Člověk potřebuje pracovat, aby žil pohodlněji a těšil se z radostí světa, ale taky proto, aby se stával lepším.
 - (*satirická komedie*) **Ze života hmyzu**: napsaná společně s bratrem Josefem, je spíše alegorií přítomného života v kapitalistické společnosti než utopií. Hemžení motýlů, chrobáků a mravenců představuje vlastnosti maloměšťáků a sobeckou touhu po majetku. Celkový rámec hry je vytvářen postavou tuláka, který komentuje shon hmyzu s odstupem obyčejného člověka z lidu, skoro až bajka, symbolizuje chování lidí
 - (*drama*) **Věc Makropulos**: hlavní hrdinka operní pěvkyně Emilia Marty / Elina Makropulos vypila elixír nesmrtelnosti (otec alchymista ho na ní otestoval, než ho předloží Rudolfovi II.). Tři sta let života je však pro EM únavných, již vše poznala, zažila, prožila i přežila. Dál žít nechce. „Život je krásný právě proto, že je tak krátký!“, toto nespadá do antiutopií, zamýšlí se nad dlouhověkostí a jestli by bylo dobré, kdyby se lidský věk dalo prodloužit na několik set let, vědec to chtěl nabídnout

císaři a chtěl to vyzkoušet na své dceři, přežívá všechny své přátele, partnery, děti, je to pro ni těžké, už dál žít nechce

- (román-fejeton) **Továrna na absolutno**: Inženýr Marek vynalezne zázračný stroj „Karburač“, který získává energii rozkládáním hmoty. Vedlejším produktem tohoto procesu je vytvoření Absolutna, esence, která jako „božská síla“ působí na lidi kolem. Ti konají zázraky, chovají se ušlechtilě a jsou šťastní. Nastává nárůst výroby, po čase se ale vše obrátí a kvůli nadbytku výrobků se hroutí světový trh. Snaha lidí prosazovat ušlechtilost a víru – pouze tu svou, jedinou správnou – skončí krvavými válkami, nastává všeobecný světový chaos. Lidé se postupně snaží svět od záhadných karburačů očistit, válka však nemá jasného vítěze; zase patří k antiutopiím, lidem absolutno bere empatii a toleranci, bez toho ale nemůže dobrá společnost fungovat
- (román) **Krakatit** – napínavý lidový román s tajemstvím, milostnými zápletkami, únosy a pohádkovým dědečkem. Inženýr Prokop vytvořil třaskavinu, která může být zneužita. Hrozí zničení celého světa. Do popředí vystupuje otázka odpovědnosti vědce za jeho vynález; psáno lidovější formou, je tam i milostná zápletka mezi vynálezcem krakitu a princeznou, je tam snaha o zneužití, ukradení vynálezu
- **Povídky z jedné kapsy a Povídky z druhé kapsy**: detektivní příběhy o obyčejných lidech (zločincích, lidech, kteří se dostali na scestí, ale často ani nechtěli, přišli na to jakousi hrou osudu), kteří se na scestí dostali třeba jenom hrou osudu. Čapek i zde nastoluje otázky: Je člověk schopen poznat pravdu? Být spravedlivý? Mravní? Existuje jedna pravda? Jedno dobro? Co když detektiv pošle před soud nevinného člověka? Jak se to zaručí? etické otázky psané lidovější formou

→ fejková čítanka 106 povídka Básník

jakých postupů využil básník při tvorbě básničky? – asociace, něco viděl, něco mu to připomnělo

přičiňte básničku k uměleckému směru – přiklonil bych se k surrealismu, s asociacemi pracuje i poetismus, nicméně toto jsou spíš podvědomé automatické asociace, takže spíš surrealismus

v čem spatřujete smysl povídky? co vám dala? – honza n říká pamatovat si věci tak jak jsou, ne nějak neracionálně, klára říká smyslem pobavit, michal říká že zvýrazňuje hodnotu umělce ve společnosti, jindra š říká že umělce i detektiv mají jiný pohled na věc (svou vlastní pravdu) a když se tyto pohledy propojily tak dospěli k cíli

- 30. léta

- **noetika** = **gnoseologie**: o poznání světa, jak lze poznávat svět, hranice lidského poznání
- noetická trilogie **Hordubal**, **Povětroň**, **Obyčejný život** – postavy neví o situaci vše, nějak si to domýšlí, projektují tam sami sebe; více pohledů, všechny cesty mohou vést k poznání
- **Hordubal**: muž ze Zakarpátí jede do Ameriky za prací, nechává za sebou dceru a když se vrací domu je pro ni naprosto cizí člověk, otec se těší domů, na ženu, na dítě, ale situace je trochu jiná – za ta léta se odcizili, manželka si najala čeledína, mají spolu vztah, Hordubal je nešťastný, špatně to končí
- **Povětroň**: příběh muže který havaroval v letadle, je v komatu a různí lidé přemýšlejí jaký asi byl jeho život, vnášejí do toho něco svého, snaží se to zrekonstruovat i z toho jak vypadá, co vědí o tom letadle atd.
- **Obyčejný život**: retrospektiva, deník železničního úředníka, zjišťuje že i když to byl jeden život taky byl mnohoznačný, některé své stránky potlačoval, jiné

ČESKÁ PRÓZA A DRAMA OD KONCE 1. SV. VÁLKY DO KONCE 2. SV. V.

upřednostňoval – v jedinci se skrývá mnoho částí osobnosti, které samotnému člověku nejsou vždy jasné

- **Válka s mloky**: román s hlubokými myšlenkami, ale napsán poutavě, dobrodružně; objeví se mloci, objeví se jejich unikátní vlastnosti, objeví se že mohou být použiti pro práci, ukázky z triviální literatury, kombinuje různé funkční styly, spousta z publicistiky, varující román, varování před zneužitím něčeho, co zprvu vypadá dobře, varování před manipulací mas (analogie s tehdejšími děním)
- **Bílá nemoc**: necháme být, budeme rozebírat
- **Matka**: drama, konec 30. let, občanská válka ve Španělsku, dílo se zabývá mužským a ženským pohledem na svět, matka Dolores s pěti syny, rodina fungovala dobře, postupně přichází o manžela i o své syny, neustále s těmi mrtvými komunikuje, snaží se pochopit proč zemřeli, ale jí chybí ten mužský náhled, muži zemřeli za nějaké své vyšší cíle, ona chtěla mít rodinu pohromadě (třeba dvojčata na různých stranách občanské války, oba umírají v boji (viz Antigona), další syn chce překonat letecký rekord, havaruje, další syn je lékař, hledá lék na nějakou tropickou nemoc, nechá se nakazit, aby ji lépe pochopil a umírá, poslední syn slyší v rozhlase, že bylo zaútočeno na školu, Dolores dá synovi pušku a řekne „jdi“, tam dílo končí)
- Čapek napsal také několik cestopisů, např. **Italské listy**, **Anglické listy**, **Výlet do Španěl**, **Cesta na sever**, psal i pohádky – **Dášeňka čili život štěněte**, **Devatero pohádek** (jako přídavek Pejsek a kočička od bratra Josefa), rozebírá biblické motivy v **Knize apokryfů** v kontrastu s nějakým tehdejšími děním, stať Proč nejsem komunistou
- v těch náročnějších textech používá specifickou češtinu, hodně synonym, paralelismů

Josef Čapek (1887-1945)

- výborný malíř, ilustrátor, básník (třeba jeho básně z koncentračního tábora)
- psal lyrizovanou prózu – **Stín kapradin**: příběh dvou tuláků/pytláků, kteří se dopustili vraždy, skrývají se před zákonem, ale mají plnou hlavu myšlenek, pohybují se v přírodě

Karel Poláček (1892-1944)

- byl židovského původu
- povolán jako voják do 1. sv. v.
- pod vlivem bratří Čapků byl publicistou, psal do Lidových novin soudničky, fejetony
- redakci musel r. 1939 kvůli původu opustit, uvažoval o emigraci, ale láska ho zde udržela, odjíždí s ní nakonec do Terezína, on je pak odvezen do Osvětimi, kde umírá
- zabýval se ilustrací měšťanského způsobu života humornou formou, třeba i kritika, ale jemná, humorná, nejvíc kritizuje neschopnost vyjet ze zajetých kolejí, přizpůsobit se novým podmínkám
- **Muži v offsidu**: vtipný průnik do psychologie fotbalových fanoušků
- **Okresní město**: plánovaná pentalogie, stihl jen 4, obraz maloměsta, období okolo 1. sv. v. a co ta s maloměstem udělá, mužů se vrací málo, bývají zmrzačení
- **Hostinec u kamenného stolu**: román vydán za války pod jménem ilustrátora Vlastimila Rady, hladivé, úsměvné, milé, přesně ten typ knihy co lidé v období okupace rádi četli
- **Bylo nás pět**: román, v němž očima dítěte pozorujeme života na malé městě

Eduard Bass

- **Cirkus Humberto**
- **Klapzubova jedenáctka**

Socialisticko-realistická próza

- rozdíl v tomto pojmu před 1948 / po 1948, kdy museli psát podle nadiktovaných pravidel
- ovlivněna levicovými a sociálními myšlenkami, marxismem
- zachycuje často život proletariátu, jeho revoluční perspektivy, sociální nespravedlnost (podobně jako v proletářské poezii)

Marie Majerová

- ((Pochází u Úval u Prahy. Po otcově smrti žila rodina několik let v existenční nejistotě, nakonec se usadila na Kladně. Autorka se od mládí společensky i politicky angažuje, je členkou sociální demokracie, potom vstupuje do KSČ. Byla redaktorkou Rudého práva, redigovala časopisy Kohoutek a Ženské listy. Načas se rozešla s polit. činností a věnovala se lit., později se k politice znovu vrací.))
- časté téma: úděl žen ve společnosti, příběhy mladých dívek
- jen ženské hrdinky
- (*sociální román*) **Panenství**: z pražského prostředí
- (*generační román*) **Siréna** – rozsáhlý generační román sleduje osudy několika generací rodiny Hudců v kladenském hornickém prostředí. Autorka vytváří typizované postavy – proletářské, a tedy kladné, nebo podnikatelské či úřednické, tedy nepřátelské, záporné. Jde o montáž vyprávění, kronikářských zápisů, dokumentů, reportážních popisů
- **Havířská balada** – navazuje na Sirénu, zachycuje život českého havíře jako příběh zhuštěný do několika základních situací a vztahů.
- (*román*) **Robinsonka** – román pro děti a mládež
 - oceňuje schopnost mladé dívky postupně se vyrovnávat se smrtí maminky (zemře při porodu), vést samostatně domácnost, starat se o děti
 - aluze na Robinsona Crusoea (ta dívka má ráda tuto knihu, hledá v ní útěchu)
 - v meziválečném období

Marie Pujmanová

- ((Pocházela z pražské intelektuální rodiny, otec – profesor právnické fakulty. Prožila krásné dětství v ovzduší lásky a porozumění. Nejprve ji vzdělávaly domácí učitelky, potom studovala na lyceu. Do literatury vstoupila v 16 letech. Byla dvakrát vdaná – podruhé s režisérem opery Národního divadla Ferdinandem Pujmanem. Jako spisovatelka po počátečním zaměření na měšťácké vrstvy věnovala svou pozornost i dělnickému prostředí.))
- nejen ženské hrdinky
- psychologická próza
- (*psychologický román*) **Pacientka doktora Hegla**: čtivě napsaný, žena coby mladá bezstarostná dívka, poté žena – milenka, kontrast s ženou – manželkou, dále žena – (svobodná) matka. Karla / Jára / doktor Hegel / jeho žena.
- (*románová trilogie*) **Lidé na křižovatce, Hra s ohněm, Život proti smrti**: spojuje osudy dvou rodin, proletářské (Urbanovi) a intelektuální (Gamzovi). Sleduje jejich vývoj od dvacátých let až do konce 2. svět války. Děj prvního románu Lidé na křižovatce se odehrává v Praze a ve Zlíně, mezi dělníky Kazmarovy textilní továrny Jafeta (Baťa). Druhý díl Hra s ohněm zpracovává události začátku války – rozmach fašismu a obsazení ČSR. V posledním románě Život proti smrti je už válka v plném proudu a Dr. Gamza se dostává do koncentračního tábora. V souladu se zásadami socialistického realismu se v tomto díle autorka snaží předvést protichůdné zájmy společenských vrstev na příkladech typizovaných postav.
- (*povídka*) **Předtucha**
 - 15letá dívka se zamiluje do nezodpovědného mladíka
 - předtucha: něco se stane jejím rodičům

ČESKÁ PRÓZA A DRAMA OD KONCE 1. SV. VÁLKY DO KONCE 2. SV. V.

- Příběh dospívání, vymezování se vůči dospělým, první láska, sen – předtucha neštěstí, obavy o rodiče. Jarmila, její dvojče Václav (15), mladší Ivan, Miloš Toufar (19), rodiče, Cilka

Ivan Olbracht

- ((Vlastním jménem Kamil Zeman. Jeho otcem a později i spolupracovníkem byl romanopisec Antal Stašek. Studoval gymnázium ve Dvoře Králové, po nedokončených vysokoškolských studiích se plně věnoval novinářské činnosti (pracoval jako redaktor vídeňských Dělnických listů, potom v pražské redakci Práva lidu a Rudého práva). Byl funkcionářem KSČ, 1929 se sice s KSČ rozchází, zůstává však politicky levicově smýšlející. Za okupace se účastnil ilegálního odboje.))
- několikrát pobýval na Zakarpatské Ukrajině (Podkarpatská Rus), odkud čerpal inspiraci pro některá díla. ((Podkarpatská Rus ho zaujala nedotčenou přírodou a starodávným stylem života obyvatel.))
- (*povídky*) **O zlých samotářích**: tři povídky o tulácích, komediantech a jiných vyděděncích, vychází z Gorkého bosáků. Tito lidé se vinou sociálních poměrů i společenských předsudků ocitají na okraji společnosti, v izolaci.
- **Žalář nejtemnější**: tragicky osleplý komisař Mach se uzavírá před světem, chorobně žárí na svou ženu a celý svět kolem považuje za nepřátelský. Tím se také stává „zlým samotářem“, ovšem příčiny jsou jinde. Chce štěstí jen pro sebe, zajímá ho jen jeho vlastní osud, se kterým se neumí vyrovnat, ubližuje všem kolem, nikomu nedůvěřuje, všechny začíná nenávidět.
 - žalář nejtemnější = slepcova temnota
- (*román*) **Anna proletářka**: román poplatný socialistickému realismu. Hlavní hrdinka Anna se z „neuvědomělé“ služky v buržoazní rodině mění (pod vlivem svého přítele) v „revoluční bojovnici dělnické třídy“.
- (*román*) **Nikola Šuhaj loupežník**: Příběh neporazitelného zbojníka Nikoly Šuhaje je zasazen do vesnice Koločavy. Autor se inspiroval skutečnou postavou Oleksy Dovbuše a reálný příběh propojil se zbojnickou legendou – čtenář je přítomen jejímu vzniku. Válečný zběh Nikola Šuhaj chce po svatbě s Eržíkou normálně žít, je ale pronásledován četníky, a tak utíká do hor a sebe i lid brání před nespravedlností, bohatým bere a chudým dává. Čarodějnice mu dopomohla k tomu, že se mu vyhýbají všechny kulky. Události jsou zobrazovány z více úhlů pohledu – očima Rusínů, českých četníků i židovských obchodníků. Nádherný baladický příběh, hraje se i v divadle (Balada pro banditu).
- (*povídky*) **Golet v údolí** – tři povídky (golet = vyhnanství z pravé izraelské vlasti, zde židovská osada na území obývaném jiným národem), hrdinové, uzavření ve světě pověr, ortodoxní židovské víry, touží vymknout se, osvobodit se a žít v reálném světě (O smutných očích Hany Karadžičové)
- **Biblické příběhy** – biblické příběhy přepracoval pro mládež. Napsáno za okupace, kdy nemohl publikovat svá původní díla, a proto se zaměřil na adaptace příběhů ze starší literatury.

Psychologická próza

- psychologie postav, proč se chovají tak, jak se chovají, vnitřní motivace, co se odehrává v jejich nitru
- často se soustředili na to, co je temné nebo smutné
- často nemocní, narušení, labilní lidé s problémy
- to, co se odehrává v jejich nitru je často pro ostatní nepochopitelné

ČESKÁ PRÓZA A DRAMA OD KONCE 1. SV. VÁLKY DO KONCE 2. SV. V.

Jaroslav Havlíček (1896-1943)

- (*román*) **Petrolejové lampy**: původně se to jmenovalo Vyprahlé touhy, hlavní hrdinka Štěpka Kiliánová, ona je hubatá, stará panna, nakonec se provdá za svého bratrance Pavla Malinu, petrolejová lampa symbolizuje klidný večer v rodinném kruhu, ale to nenastává
→ Č 131: Pavel má syfilis, tehdy je neléčitelná, v pozdějších stádiích nemoc postihuje centrální nervovou soustavu – ona se těšila na děti, na manželství, ale z jeho strany to byla vypočítavost, protože měl syfilidu a jeho statek je dosti zadlužený, takže si ji vzal, protože byla z dobře situované rodiny, na druhou stranu ji nechtěl zdravotně ohrozit
- (*román*) **Neviditelný**: psychologický román, jde o narušeného jedince, Sonin strýc Cyril je psychicky nemocný, ale vypravěčem je Petr, který si bere Soňu a v jejich domě žije i ten strýc, který si myslí, že je neviditelný – že nikdo neví, co páchá, to způsobuje komplikace celé rodině, Petr si Soňu bere proto, že v rodině jsou peníze, psychická labilita může být dědičná, film Prokletí domu Hajnů
- (*román*) **Helimadoe**: slovo z počátečních písmen pěti sester, jejich otec je lékař, jejich maminka zemřela v době, kdy ta nejmladší byla ještě malá, otec chce rodinu udržet v řádu a všechny holky zapřáhne do série každodenních povinností, holky se v povinnostech točí, jako ručičky na hodinách se to posunuje, každá se musí naučit všechno, jediné ta nejmladší je z toho vyloučená, jenže potom nějak odpadne druhá nejmladší a ona musí nastoupit na její místo, filmové zpracování

Jarmila Glazarová (1901-1977)

- zpočátku angažovaná komunistka, jež věřila propagandě, oči jí otevřela až okupace r. 1968
- (*román*) **Vlčí jáma**: román o milostném trojúhelníku, muž má výrazně starší ženu, nespokojené manželství, přichází mladá dívka Jana
- (*román*) **Advent**: beskydské nářečí, děj se odehrává v Beskydech, složitá situace Františky, její syn je nemanželské dítě, protože její otec zemřel dřív, než se mohli vzít, poté si vezme jiného muže, protože chce zabezpečit svoje dítě, jenže manželství je zoufalé, chlapce využívá jako pasáka krav a ve velmi drsných podmínkách

Meziválečné drama

- období nejrozumnějších experimentů, literatura se oprošťuje od konvencí a od toho, jak bylo vnímáno dříve, avantgarda
- vliv nových uměleckých směrů: surrealismus, poetismus atd., ale to se děje vedle klasického divadla

Osvobozené divadlo

- avantgardní scéna v Praze spjata s: Janem Werichem, Jiřím Voskovcem, Jaroslavem Ježkem
- oficiálně vystupovali od roku 1926
- oficiálními vůdci byli Jiří Frejka, Jindřich Honzl a Emil František Burian
- ovlivněno dadaismem, poetismem, bylo velmi hravé, rozvíjí fantazii diváků, vytváří dobrou náladu, rušení čtvrté stěny
- po roce se divadlo stěhuje a tam už vystupuje Voskovec a Werich
- ti dva se dali dohromady už na gymnáziu, poté vytvořili hru Vest pocket revue (kapsa u vesty)
- Frejka a Honzl se jako vedoucí tohoto divadla moc neshodli, přemýšleli, jestli to má být čistě estetické, nebo jestli se má i zamýšlet nad soudobou situací

ČESKÁ PRÓZA A DRAMA OD KONCE 1. SV. VÁLKY DO KONCE 2. SV. V.

- nakonec část původního souboru odešla, Frejka odchází, zůstává Honzl, vyhrává to, že je to jen zábava, ale stejně se to postupně proměnilo
- až do roku 1932 uchovávali myšlenku čisté zábavy, jenže v roce následujícím byla společenská situace složitá, a tak na to začali v hrách reagovat – občas nějaká satira, narážka, postupně se divadlo stává divadlem, jež reaguje na společenské poměry, politiku a na to, co se děje ve světě
- Voskovec a Werich tehdy vystupovali v maskách klaunů, ale nebyli klauny pohybovými, jejich humor byl humor slovní – intelektuální klauni, Osvobozené divadlo se stává divadlem autorským – hry tvoří přímo tam a přímo pro toto divadlo
- **forbíny**: nezapomenutelné výstupy před oponou, tzv. předscéna, šlo o to, že když se na scéně měnily kulisy, Voskovec s Werichem vycházeli před oponu a vedli spolu rozhovor na nějaké téma, neměli to nacvičené, před představením si rámcově řekli, o čem se budou bavit, byli mistři improvizace, bylo to vtipné, bylo to satirické, reakce na politickou situaci, někteří jejich diváci chodili na jejich představení opakovaně jenom kvůli tomuto
- od roku 1932 začali psát politické hry ovlivněné dobou, fašizací společnosti, pocitem ohrožení demokracie
- **Caesar** – nebezpečí fašismu
- **Osel a stín** – dle reálných postav, třeba Hitler, mluvící Hitlerovým hlasem, mezinárodní backlash, přejmenují postavu na Kohosi (1. p. Kdosi)
- **Kat a blázen** – fiktivní země jménem Mexiko
- **Balada z hadrů** – pocta Villonovi
- v roce 1935 krátká pauza, divadlo pokračuje jako Spoutané divadlo
- těsně po mnichovské dohodě divadlu zrušena licence, Werich i Voskovec emigrují do USA, po válce se vrátí (Werich hned, Voskovec po roce), Werich zůstává v ČSR, Voskovec se vrací do USA
- Werichova tvorba omezena režimem, volnější a omezenější období (divadlo, filmy, pohádky – Fimfárum)
- Voskovec má v USA omezený úspěch, třeba hraje ve filmu Dvanáct rozhněvaných mužů

D34 a Emil František Burian

- D34 je režisérské divadlo – hry ne dělané přímo pro divadlo, ale v režisérském zpracování, dramatizace prozaických a básnických děl, autorsky upravená dramata i klasická dramata
- číslovka se měnila podle sezón (D35, ...)
- za války zavřeno, EFB odvečen do koncentráku
- po válce obnoveno jako D46, prorežimní, prokomunistické, po smrti EFB přejmenováno na Divadlo EFB
- Emil František Burian – všechno možné